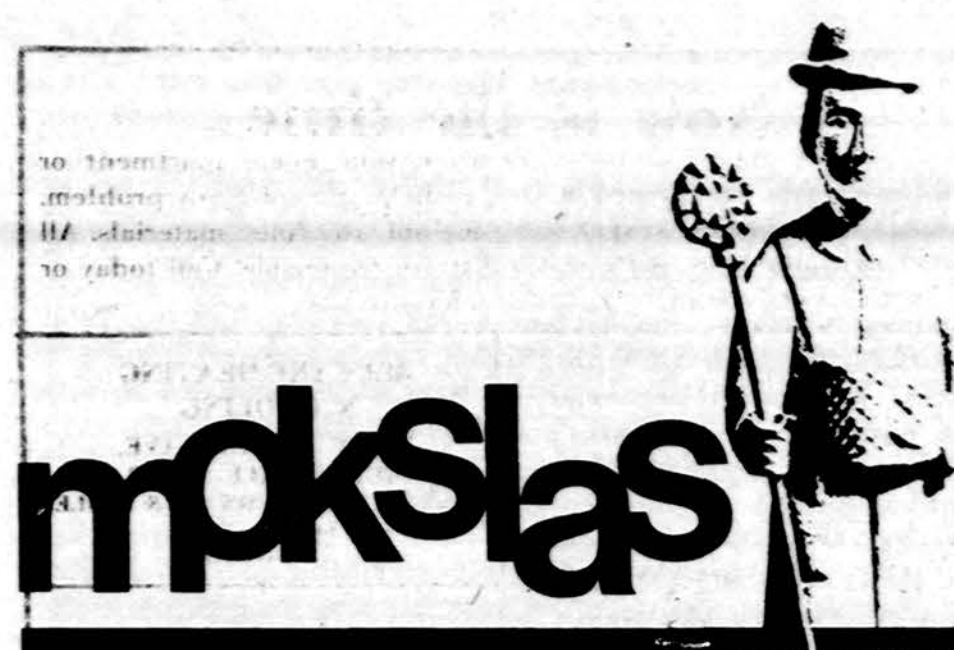




mokslas + menas literatūra

DRAUGAS

ANTRIOJI DALIS / 1979 METAI

RUGPJŪČIO MĖN. 25 D. / AUGUST 25, 1979

PART TWO — Nr. 199 (30)

Šiame numery:

Vilniaus universitetas — snaudžiantis milžinas.
Nuo Edukacinės komisijos iki šių dienų.
Šviežias kraujas Stratfordo festivalio vidury.
Vlado Šlaito eilėraščiai.
Dailininko Telesforo Valiaus kūrybos apžvalginė paroda.
Etniškosios Chicagos nuotraukos
Moderniojo meno muziejuje.
Vilniaus universitetinės temos literatūrinė vakaronė.

Kertinė Paraštė

Vilniaus universitetas — snaudžiantis milžinas

Su Vilniaus universitetu yra paraštai, kaip su DC — 10 lėktuvu. Tai yra puikus lėktuvo korpusas ir puikus jo motoras, tačiau kažkas negero yra toje dalyje, kuri sujungia lėktuvą su motoru. Panašiai Vilniaus universitetas yra ilgaamžė mokslo institucija mūsų sostinėje; taip pat ir mūsų visuomenė yra švieša ir aktyvi visiems klausimams, libėrantiesiems Lietuvos tautos istorijai. Tačiau tampraus ryšio tarp jos ir Vilniaus universiteto nėra. Keturių šimtų metų Vilniaus universiteto sukurti uždavynys yra pajieškoti sraigto, kuris tampa su Vilniaus universitetu.

Minėjime, kurį ruošia Lietuvos katalikų mokslo akademija, Chicagoje š. m. rugpjūčio 31 — rugsėjo 2 d. bus aštuoniolika paskaitų, kurios stengsis panagrinėti mūsų santykius su Vilniaus universitetu. Tai bus trūkstanto sraigto įsiejimas tarp mūsų ir universiteto.

Šio sraigto įsiejimas nėra lengvas uždavynys. Lietuviškai visuomenė, išaugusi nepriklausomoje Lietuvoje, Vilniaus universitetas yra svetimas daugeliui atžvilgių. Nesava mūsų laikams yra šio universiteto teologija ir filosofija. Svetimas yra ir feodalizmas, kuris buvo visuomeninė sistema tais laikais, kai Vilniaus universitetas steigėsi ir ilgą laiką veikė. Nėra ko sakyti, kad svetimas yra ir lenkiškumas, kurio vis daugiau atsirado Vilniuje jo universiteto veikimo laikais. Nesava yra ir lotynų kalba, kuri buvo pagrindinė susižinojimo priemonė to universiteto veikloje kelėta šimtmečių. Lietuviškai katalikiškai visuomenė negali būti visais atžvilgiais priimtina ir tas universiteto laikotarpis, kai jam vadovavo Edukacinė komisija, kuri buvo persimusi masoniškomis idėjomis ir stiprino lenkiš-

kumą. Negalima norėti, kad ir šio universiteto požiūris į tiksluosius mokslus ir ekonomiją būtų mūsiškias. (Nors, kalbant apie tiksluosius mokslus, reikia pripažinti, kad Vilniaus universiteto prestižas pasirodo daug geresnis negu buvo manoma. Koperniko ir Newtono gamtos mokslų teorijos čia buvo studijuojamos anksčiau negu kituose universitetuose).

Šis universitetas yra tarsi snaudžiantis milžinas, įgulęs mūsų istorijon per keletą šimtmečių, ir mums noroms nenoroms kelia apščiui nelengvai atsakomų klausimų. Reikia tikėtis, kad jo 400 metų sukaktis sudomins visuomenę ir prisidės prie šio universiteto tikros prasmės ir reikšmės išaiškinimo. Svarbu yra mums susidaryti teisingą požiūrį jo atžvilgiu.

Lietuvių Katalikų mokslo akademijos ruošiamas šios sukakties minėjimas yra gera pradžia ta kryptimi. Negalima sakyti, kad 18 paskaitų yra pakankama pastanga apžvelgti keletą šimtmečių užtruktus mokslines ir mokomai veiklai. Tačiau pradžia tai yra gera.

Ypačiai reikia atkreipti dėmesį į prof. Pauliaus Rabikausko paskaitą apie lietuviškumo apraiškas Vilniaus universitete. Jis yra išstudijavęs dar neskelbtą Vilniaus universiteto medžiagą Romos archyvuose ir žino daugiau apie jo lietuviškumą negu buvo žinoma ligi šiol. Jo paskaita bus rugpjūčio 31 d. (penktadienį) 10 val. 30 min. ryte, atidaroma jame minėjimo posėdyje. Reikia pridurti, kad pats prof. Rabikauskas yra ta pati įžymybė mūsų visuomenėje. Jis buvo oficialus Vatikano Gregorinio universiteto istorijos fakulteto dekanas, dabar yra to universiteto vicerektorius.

Nemažai atsakymų į mums

(Nukelta į 2 psl.)

ALINA STAKNIENĖ

(Tęsinys iš praėjusio šetad.)

Antrąjį Vilniaus universiteto laikotarpį, geriau sakant, jo pradžią, kai, uždarius Jėzuitų ordina, visas jo švietimo tinklas perėjo valstybės žinion, o Vilniaus universitetas tapo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Vyriausios mokykla, analizavo istorikas Dainauskas savo paskaitoj "Vilniaus universitetas Edukacinės komisijos veikloje".

Tas 22 metų tarpas tarp pirmojo padalinimo ir Lietuvos — Lenkijos unijinės valstybės žlugimo, kai krašte buvo nuolat neramu, buvo revoliucinių idėjų laikmetis švietimo skyriuje. Suvalstybinus Lietuvos švietimą, čia pirmą kartą Europoj buvo įvesta viešo mokyimo sistema.

Jai vadovavo Edukacinė komisija — švietimo ministerijos tipo organas. Jos dispozicijon pateko visos iki tol Jėzuitų valdytos mokyklos ir jų turtas (dėl kurio buvo daug bylinėtasi). 1780 m. švietimo tinklas buvo galutinai sutvarkytas. Jonas Dainauskas nurodė pirminius šaltinius, kuriuose yra įdomios medžiagos apie šį laikotarpį. Krokuvoj buvo atrastos kanceliarinės protokolų santraukos iš pirmos, įžanginės Edukacinės komisijos sesijos. Ne originalūs protokolai, o tik vėlesni jų nuorašai. Tai reikšminga medžiaga: profesorų sąrašai, sąmatos, sąrašai visų mokyklų Lietuvoj ir t. t.

O Lenkų mokslo akademija 1964 — 1973 m. dviem dalim išleido Edukacinės komisijos posėdžių protokolus iš 1773 — 1785 m. ir 1786 — 1794 m. periodų. Prelegentas pabrėžė, kad lenkai dabar daug spausdina Lietuvos švietimo klausimais, liksdami šį laikotarpį.

Be to, pačioj Vilniaus universiteto bibliotekoj yra ir originalūs universiteto vizitatorių raportai, iš tų laikų, kai jie lankė Lietuvos mokyklas.

Jonas Dainauskas, Lituanistikos instituto bibliografijos skyriaus vedėjas, iš profesijos bibliotekininkas ir teisininkas, yra pasižymėjęs kaip teisės istorikas, Lietuvos — Lenkijos istorinių šaltinių tyrinėtojas, paskelbęs per 200 rašinių šiomis temomis, redagavęs kelis istorijos leidinius.

Savo paskaitoj, jis detalai išryškino Edukacinės komisijos svarbią švietimo veiklą ir jos poveikį Vilniaus universitetui.

Šiame lakotarpėje universitete suklestėjo tikslieji ir gamtos mokslai. Buvo įsteigta eksperimentinės fizikos katedra. Astronomijos observatorija, vadovaujant M. Počebutui, tapo viena iš garsiausių Europoj, o pats M. Počebutas tapo Vilniaus universiteto rektorium (20-čiai metų).

Buvo pradėta dėstyti anatomija, chirurgija (1774 m.) Nors "šlėktos visuomenė ir nesuprato mokslo modernizavimo reikšmės", sakė J. Dainauskas, ir buvo "nuistačiusi prieš naujoves", 1781 — 1783 m. buvo pravesta

NUO EDUKACINĖS KOMISIJOS IKI ŠIŲ DIENŲ

Vilniaus universitetinės temos Lituanistikos instituto suvažiavime New Yorke



Vilniaus universiteto Didysis klemas, Šv. Jono bažnyčia ir varpinė. (XIX amž. vidurio litografija iš J. K. Vilčinskio albumo).

reforma, kuri įvedė daug naujų idėjų. Iki tol akušerija buvo laikoma nedorovinga, o chirurgija — žemu užsiėmimu. 1785 — 1787 m. buvo įsteigtas medicinos ir gamtos mokslų fakultetas su paskaitomis lenkų kalba. (Jame dėstė ir garsūs botanikai S. Jundzilas, Z. Zilibertas, G. Fosteris, buvęs James Cook ekspedicijos narys).

Pradėta dėstyti ir architektūra, tapyba. Taip pat buvo gilinami ir humanitariniai mokslai.

Bet 1795 m. Lietuva buvo okupuota ir prijungta prie Rusijos, o 1797 m. Vilniaus universitetas virto Vilniaus vyriausiąja mokykla. Buvo įvestas rusų kalbos dėstymas, bet pagrindinė dėstomoji kalba buvo lenkų, tik kai kurios paskaitos buvo dar skaitomos lotyniškai. Universitetui skiriama ir mažiau lėšų. 1803 m. jis buvo

pavadintas Imperatoriškuoju Vilniaus universitetu. Prasidėjo trečias jo etapas.

Trečiasis Vilniaus universiteto tarpsnis, 1803 — 1832 (ypač jo vidurys, nuo 1815 iki 1823 m.), buvo universiteto klestėjimo laikotarpis. Tapęs Imperatoriškuoju Vilniaus universitetu, švelnėję caro Aleksandro I-ojo globoj, jis gavo daugiau autonomijos ir paramos. Simas Sužiedėlis, pagrindinė minėjimo paskaitoj, taip apibūdino Vilniaus universiteto struktūrą šiame reikšmingame periode:

Jame veikė keturi fakultetai: matematikos-fizikos, medicinos, moralinių-politinių mokslų ir literatūros-laisvųjų menų. Studentai buvo ruošiami 18-ai įvairių profesijų. Dėstomų dalykų buvo daugiau kaip 55. Mokslo lygį ir garsą jis pralenkė visas Lenkijos ir Rusijos aukštąsias mo-

švietimo apygardoj, kuri apėmė senosios Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės žemes. Kad mokiniai greičiau išmokyti lenkiškai, jiems buvo uždrausta lietuviškai kalbėti. Lietuviškų vadovėlių leidimas buvo sustabdytas. Užtruko ir kitų lietuviškų raštų leidimas.

Nežiūrint tos lenkiškumo dvasios, netiesiogiai Vilniaus universitetas skatino lietuvių tautos sąmoningumą ir ruošė dirvą tautiniam atgimimui. Žymūs istorikai, kaip J. Lelevis, labai domėjosi Lietuvos istorija. I. Danilevičius ir I. Onacevičius skaitė Lietuvos istorijos kursą. Ambraziejus Pabrėža studijavo Lietuvos augmeniją, o literatūros profesorius I. Laborka skatino lietuvių studentus rinkti liaudies dainas. Tokie lietuviai švietuliai, kaip S. Daukantas, D. Poška, S. Stanevičius ir kiti, būdami studentais, ėmė giliai domėtis Lietuvos praeitimi ir kultūra. Tos praeities romantinis idealizavimas įkvėpė ir sulenkėjusius lietuvių, rašytojus Adamą Mickevičių ir J. I. Kraševskį.

Anot S. Sužiedėlio, jei Vilniaus universitetas nebūtų buvęs 1832 m. caro Nikolajaus I-ojo uždarytas, tai lietuvių tautinis atgimimas būtų prasidėjęs 50 metų anksčiau.

Be šito išsamaus apibūdinimo, šį laikotarpį tiesiogiai dar lieti trys paskaitininkai: istorikas Vincas Trumpa, medicinos mokslo istorikas dr. Ramūnas Kondratas ir literatūros istorikas dr. Vincas Maciūnas.

Vincas Trumpa, buvęs Lituanistikos instituto prezidento narys ir, dar Lietuvoj, jo istorijos skyriaus sekretorius, turėjo tiesioginį ryšį su Vilniaus universitetu. Jis buvo Vilniaus universiteto Lietuvos istorijos katedros vyriausiu asistentu (1941 — 44); yra rinkęs archyvinę medžiagą Lietuvos istorijai keliuose Europos universitetuose, o JAV jam buvo gerai prieinama Kongreso biblioteka, kurioj dirbo daugel metų. V. Trumpa yra paskelbęs daug straipsnių istorijos klausimais.

Savo paskaitoj, "XIX amžiaus pradžios Vilnius Stanislovo Moravskio atsiminimuose", negailėdamas spalvingų detalių, jis nušvietė kaip atrodė Vilnius ir Vilniaus universitetas tarp 1818 ir 1825 m. Jis taip pat susumavo ano laiko idėjinę-kultūrinę atmosferą, kuri atspindi Moravskio atsiminimuose "Keletas mano jaunystės metų Vilniuj". Jie buvo išleisti keliom laidom — 1959 m. laida su paaiškinimais, — ja prelegentas ir naudojo.

Sulenkęs lietuvis bajoras (kaip ir Adomas Mickevičius, su kuriuo jis bendravo, jį net ir apvesdino), Moravskis mokojo skaityti ir rašyti lietuviškai. Jis baigė medicinos studijas Vilniaus universitete ir aprašė įspūdingas baigimo iškilmes.

Šiuose atsiminimuose jis, anot prelegento, "su pasimėgavimu" pripasakojo visokių mažų istorielių, gyvai atvaizduodamas įvairių žmonių charakterius. Tarp (Nukelta į 2 psl.).

Lituanistikos instituto suvažiavimas New Yorke

(Atkelta iš 1 psl.).

svarbesnių to meto įvykių, įsiai aprašė (iš skeptiko taško) slap-
tų studentų organizacijų Fila-
retų-Filomatų bylą, kurią egzal-
tuotai, patriotiškai atvaizdavo A.
Mickevičius savo Vėlinių III da-
ly.

Tai buvo istorinis laikotarpis,
nudažytas revoliucinėmis idėjomis
(kova dėl laisvės ir nepriklausomy-
bės), sakė V. Trumpa, bet Mora-
vskis su skepticizmu ir nepasiti-
kėjimu žiūrėjo į maištaujančią
dvasią ano meto Vilniui. Kaip ir
Motiejus Vaiančius, jis bijojo re-
voliucijos.

1831 m. sukilime dalyvavo 40
proc. Vilniaus universiteto stu-
dentų. Įsiutęs caras Nikolajus I-
sis universitetą uždarė 1832 m.
Anot Moravskio, jis buvo ant
Vilniaus įsiutęs ir anksčiau, nes
Vilniaus visuomenė jam nerodė
didelės pagarbos. Vilnių jis vadi-
no "Lietuvos politinių sručių
duobė" ir "vėlinio miestu". Caras
rašė, kad Vilniaus vardas neva-
kiles iš lietuviško žodžio "vel-
nias", — rašydamas tą žodį
"vialnias". (Moravskis šią caro
rašybos klaidą pataisė, tuo pade-
monstruodamas savo gerą lietu-
višką rašybą).

Vilniaus universitetas nebeat-
darė iki 1919 m., kai lenkai oku-
pavo Vilnių. Tada jis ėmė veikti
jau Stepono Batoro vardu.

Dr. Ramūnas Kondratas, jau-
nas mokslininkas, Harvarde ap-
gynęs disertaciją apie Vilniaus
universiteto profesorius J. P.
Franco medicinos veiklą XIX a.
pradžioje, stažavo Vilniaus univer-
sitate 1972-73 m. ir vėliau 2,5
mėnesius, kaip jis pats sakė, ska-
itė 5 toms J. Franko atsiminimų
prancūzų kalba — "Memoirs
Biographiques".

Savo paskaitoje "Medicinos
mokslai Vilniaus universitete XIX
a. pradžioje", jis išryškino staigų
universiteto medicinos mokslų
išsivystymą. Beveik iki pat 18 a.
pabaigos medicinos fakulteto
Vilniuje dar nebuvo, nors jau bu-
vo dėstomi atskiri dalykai, kaip
anatomija, patologija. O 19 a.
pradžioje, iš visų kitų fakultetų,
medicinos fakultetas jau buvo
pats tobuliausias, sakė dr. Kond-
ratas.

Taip įvyko dėka iš užsienio at-
sikviesusių mokslininkų Jono Pe-
tro Franko ir jo sūnaus Juozo veiki-
mos. Jie buvo pagarsėję reformi-
ninkai, žinomi autoriai, daug ke-
liai, pažinojo garsiuosius Euro-
pos gydytojus, mokslininkus.

Tuo laiku medicinoje kaip tik
keitėsi idėjos. Empirinė medicina
pakeitė teorijas, vyrausias 18
amžių. Ligoninėse buvo pradėta
eksperimentuoti ir mokyti. I Vil-
nių Frankai atnešė naują kibirkš-
tį, naują dvasią. Jie bandė čia
įkūnyti svarbias reformas, išugdė
naują mokslininkų kartą. 1804
m. visi medicinos fakulteto dėsty-
tojai dar buvo užsieniečiai, bet
1823 m. jau beveik visi buvo vie-
tiniai, jų buvę studentai.

Savo atsiminimuose Juozapas
Frankas parašė savo pirmuosius
išspūdžius apie Vilnių ir tuolai-
nės medicinos padėtį: karaliumi
dvere ir didikų rūmuose — daug
gydytojų, o kaime — liaudies me-
dicina. Bet Frankų moksline
veikla padarė milžinišką įtaką.
Jie dėstė ne tik žodžiais ir pieši-
niais, kaip lig tol buvo daroma,
bet prie ligonių lovų: sujungė
teoriją su praktika, o 1805 m. įs-
teigė kliniką, kuri pagelbėjo ir
mokslininkams ir pedagogams dar-
bui. Pajamos vaistams ir neturtin-
gių ligonių gydymui ėjo iš įvai-
rių kultūrinių parengimų: kon-
certų, operų, teatro pastatymų.

Frankai labai daug prisidėjo
prie medicinos lygio pakėlimo
Lietuvoje. "Tai buvo pats šviesiau-
sias taškas visoj Rusijos imperi-
joj", sakė dr. Kondratas.

Dr. Vincas Maciūnas, buvęs
Lituanistikos instituto pirminin-
kas, yra pats padaręs įnašą į Vil-
niaus universitetą: jis buvo jo do-
centu, humanitarinių mokslų
fakulteto prorektorium, ir 1942—
44 m. bibliotekos direktorium.
Dr. Maciūnas yra atradęs ir pa-
skelbęs nemažai senų lietuviškų
rankraščių ir dokumentinės me-
džiagos, liečiančios 19 a. pradžios
lietuvių literatūrą.

Savo paskaitoje, "Senasis Vil-
niaus universitetas ir studentų
žemaičių "Tautiška giesmė",
jis nušvietė lituanistikos sąjūdžio
pradžią 19 a. ir jo ryšį su Vilniaus
universitetu. Visoj Lietuvoje tada
buvo jaučiama universiteto įta-



Pokalbys Lituanistikos instituto suvažiavime New Yorke. Iš kairės į dešinę: prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, Alina Stakinienė ir dail. V. K. Jonynas.

ka — jis davė antspaudą visam
lietuvių kultūriniam gyvenimui.
Tautinis sąjūdis buvo tiesioginis
Vilniaus universiteto padarinys,
sakė dr. Maciūnas. Čia buvo pa-
sėti pirmieji tautinio sąmoningumo
daigai.

Vilniaus universitetas paskati-
no pradžią lietuvių kalbos rašybos.
Simanas Daukantas skundėsi
"kaip sunku iš duobės išlįsti",
neturint rašybos taisyklių. Prasi-
dėjo gramatikų, žodynų rašy-
mas, kalbos valymas. (D. Poška
ir kiti). Tai buvo lyg koks iššū-
kis, "appel aux armes", nes do-
mėjimasis sava kalba — jau pra-
džia tautiškumo.

Lietuviškasis sąjūdis, sutapęs su
kalbos grynimu, nebuvo išimtis.
Tos pačios idėjos pasireiškė
ir visoje Vakarų Europos kultūrinė-
nė eigoje. Herderis, kuris žinomas
kaip liaudies dainų propagato-
rius, sakė, kad "kalboje glūdi visas
jos (tautos) dvasinio turto loby-
nas". Liudvikas Reza Karaliau-
čiū vertė Donelaičių ir liaudies
dainas, paveiktas jo idėjų.

Kalbotojai lietuvių kalba bu-
vo svarbi dėl jos savotiškumo.
Literatai ja ėmė naudotis savo
kūrybai. D. Poška demonstravo,
kaip harmoningai skamba poezi-
ja lietuviškai. Bet Vilniaus uni-
versitetas nepadarė pakankamo
dėmesio lietuviškai kūrybai, nors
kuri žymūs profesorai, kaip
Lelelevis, Laboika, ja domėjosi.
O rašinėjo lietuviškai ne vienas
kitas literatas, bet buvo jų visas

būrys, anot dr. Maciūno. Jis tą
lietuvišką sąjūdį ne vieną kartą
yra išryškines moksliniuose raši-
niuose ir paskaitose. O dirbdamas
bibliotekininku 29 m. Pensylva-
nijos universitete jis, be abejo, ra-
do ir naujos medžiagos.

Čia jis citavo išlikusią kores-
pondenciją tarp prof. Laboikos ir
"žemaičių" (kaip tada visi nesu-
lenkė lietuvių buvo vadinami)
lietuvių. Laboika rašė, kad že-
maičiai studentai "rodo daug
uolumo lietuvių kalbai" ir nesigė-
dina vadintis žemaičiais. Stun-
dinto būreliuose reikišė gyva
lietuviška veikla, jie net padėjo
Poškai žodyną sudaryti.

S. Stanevičiaus oda "Šlovė že-
maičių", anot dr. Maciūno, buvo
programinis eilėraštis, skirtas
tam judėjimui. Jis konstatuoja
blogą padėtį, kad lietuvių "už-
miršo kalbą savo" ir nusakė tiks-
lą — "ką amžiai pagadino čes-
na yra pataisyti", nes "lietuvių se-
nos giminės praužime sveikos li-
ko". Ta odė, sakė dr. Maciūnas,
buvo lietuvių studentų himnas,
dainuojamas studentų draugijoje.

Daug vėliau, Varpe, Kudirkia
rašė, kad "buvo studentų drau-
gystės Daukanto laike". Kaip Ku-
dirkos parašytas himnas buvo
"tautiška giesmė", taip ir "Šlovė
žemaičių", anot prelegento, bu-
vo ano meto tikra tautiška gies-
mė. Ji užima vietą tautinio atgi-
mimo istorijoje. Tautiška giesmė
išliko Vilniaus universiteto kul-
tūrinėje aplinkoje, nors buvo jo ir

nesuprasta.

Literatūrinė Vilniaus univer-
siteto minėjimo programos daly-
je, "Vilniaus universiteto kūrybi-
nis žodis", klausytojai girdėjo vi-
są šios odės tekstą ir kitokią tų
laikų kūrybą, tarp jos ir Adomo
Mickevičiaus "Odę jaunystei".

Kaip pirmoje šio rašinio daly-
je jau buvo minėta (ir apgaile-
sauta), šiame suvažiavime visai
mažai buvo paliesta Vilniaus
universiteto veikla II pasaulinio
karo metu ir pokario metais, t. y.
trumpam laikotarpiu Nepriklaus-
mos Lietuvos globoj ir per vo-
kiečių bei sovietų okupacijas.

S. Sužiedėlis tik prabėgomis
pibūdino dabartinę Vilniaus uni-
versiteto struktūrą ir sakė, kad
jame dabar studijuoja 16,000 stu-
dentų. Autonomijos universite-
tas neturįs, jis net nėra Lietuvos
švietimo įstatų žinioje, o, kaip
ir caro laikais, priklauso nuo
Maskvos, kuri jam ir rektorių
skiria.

Vilniaus universiteto dabarti-
nė veikla lietė tik viena tema,
tai Stasės Vaskelienės paskaita
"Vilniaus universiteto biblioteka
pokario metais".

St. Vaskelienė pati yra buvusi
Vilniaus universiteto bibliotekos
tarnautoja, o nuo 1963 iki 1968
m. — jos direktorė.

Nors jos tema buvo Vil-
niaus universiteto biblioteka
pokario metais, bet ji savo pas-
kaitoje apžvelgė ir visą bibliotekos

Kertinė parastė

(Atkelta iš 1 psl.).

rūpinus Vilniaus universiteto
klausimus pateiks ir kiti paskaiti-
ninkai, Rysium su šiuo minėji-
mu penktadienį 7 val. vak. bus
atidaryta ir dailininko Telesforo
Valiaus grafikos p. oda. Po jos
suvažiavimo dalyvių susipažini-
mo pobūvis, kuriame Kazio Bra-
dūno rūpesčiu bus pateikta ir vil-
nietiškos temos literatūrinė —
kūrybinė programa.

Sekmadienį baigiamame po-
sėdy prof. St. Yla skaitys paskai-
tą apie tarptautinę Petrapilio po-
litiką Lietuvos atžvilgiu, kai Vi-
niaus universitetas buvo uždary-
tas. Išskilmingą posėdį simfonine
programa užbaigs Lietuvių sim-
foninis orkestras, vadovaujamas
F. Strolios.

Minėjimas bus baigiamas pa-
baigtųjų vakariene, kurioje pa-
grindinis kalbėtojas bus ministras
St. Bačkis. Meninę programą va-
karieneje atliks solistė Dana Stan-
kaitė ir pianistas Alvydas Va-
sailas.

Šeštadienio vakare yra stato-
ma viduramžių misterija "Nim-
mego Marytė". Ji yra statoma,
norint pagerbti Vilniaus univer-
siteto teatrinę veiklą. O ši yra la-
bai didelė. Yra išlikę gana daug
misterijų tekstų, kurios buvo
statomos Vilniuje. Tik jos buvo
statomos lotynų kalba. Mums pa-
sileika uždavinys šiuos tekstus iš
rankraščių išskaityti ir išsiversti.

Nors mes ligi šiol neturėjome
tiesioginio gyvo priėjimo prie
Vilniaus universiteto, tačiau esa-
me turėję vieną netiesioginį prie-
ėjimą.

nuėta kelią nuo pat jo pradžios.

Bibliotekos gimimo data anks-
tesnė negu paties universiteto —
1570 m. geg. 12 d. — kai įėjau-
tį įsteigta kolegijai (dar tik viduri-
nei mokyklai) buvo padovanotos
vyskupo sufragano Jurgio Albin-
iaus ir didžiojo Lietuvos kunie-
gaikščio Zygmanto Augusto hu-
manistinės kolekcijos. Įsteigus Vi-
niaus akademiją, 1579 m., biblio-
teka perėjo jos žinion. Biblio-
tekos fondai augo, bet gaisrai, ka-
ro metų evakuacijos ir graibsty-
mai juos naikino. Prelegentė vaiz-
džiai išryškino tiek didingą, tiek
ir gaudų bibliotekos istorinį vei-
dą, o apie pokario metų padėtį
kalbėjo iš savo tiesioginės patir-
ties.

jimą ir juo gerai pasinaudoję. Tas
priėjimas ar, jei taip galima išsi-
reikšti, užpakalinis durys į Vil-
niaus universitetą, yra jos auk-
lėtinis Didžiosios Lietuvos Kunigai-
kštijos romantizmas. Ir šis pri-
ėjimas mūsų tautiniam ir valsty-
biniam atgimimui turėjo vado-
vaujančios reikšmės. Juo buvo
persiėmę aušrininkai.

Vilniaus universiteto auklėti-
nį romantizmas buvo Didžio-
sios Lietuvos Kunigaištijos vals-
tybinis romantizmas. Daug au-
torių tiesiog svaigo Didžiosios
Lietuvos Kunigaištijos garbe.
Užtenka tik prisiminti Mickevi-
čių, Kraševski, Kondratavičių,
Sirokomlią ir kitus. Reikia at-
kreipti dėmesį į tai, kad šis vals-
tybinis romantizmas buvo ne
lenkiškos Karūnos romantizmas,
bet Didžiosios Kunigaištijos. Jie
rašė taip, lyg anos Karūnos visi-
škai nebūtų. Ji nevaikino vaid-
mens jų kūryboje.

Klausimas apie lenkiškai ra-
šiusių autorių dėmesį D. L. Ku-
nigaištijai (ne tik beletristų,
bet ir mokslininkų) yra reikalin-
gas gero pažinimo ir kritiško ver-
tinimo. Deja, šiam minėjimui ne-
pavyko suorganizuoti studijų
šiuo reikalu. Galima tikėtis, kad
jaunoji mūsų kultūros istorikų
karta atkreips į tai dėmesį. Me-
džiagos tam reikalui jie ras ap-
šiai. Taip pat neturks ir visuome-
ninio dėmesio, ne tik lietuviško-
je visuomenėje, bet ir šalia jos.

Kiekvieno atveju, mes tikimės,
kad šis 400 metų Vilniaus uni-
versiteto minėjimas, ruošiamas
Lietuvių katalikų mokslo akade-
mijos, prisidės prie šio mūsų is-
torijoje snaudžiančio milžino pa-
budinimo.

V. Bgd.

Giliai įmintos pėdos

Prof. Jono Puzino gyvenimas ir darbai

ANTANAS MASIULIS

Tėsinys iš praėito šeštadienio

Antras atsitikimas buvo jau
kitai įdomus. Kalbėjo apie proistorinių
sodybų kasinėjimus, kur anų dienų gyvenos
prasklaidai supirasti radiniai išliko to meto
šiukslynuose (Kjoekkenmoeddinger Kultur),
nes ten pateko ir sudužę puodai, kiti
įrankiai, sumedžiotų gyvulių kaulai,
surinktų maistui geldelių (jūros ar ežerų)
likučiai, žuvies kaulai ir kt., iš kurių galime
atsekti anų dienų žmogaus virtuvę ir daug
ką iš jo gyvenos. Pasiklausyti Europos
proistorės kartais užėdavo ir vienas
išsipustęs dabita, išdidus mieščioniukas,
kurį sekančiais metais tėvai žadėjo siųsti į
Prancūziją kažko studijuoti. Išėdamas
prakošė pro dantis, kad tokius mokslus gali
studijuoti tik provinciniai ir šiukslių vežėjų
vaikai, bet ne jis, baigęs Kaune lenkų
gimnaziją; ir jo daugiau nebematėme, nors
dar porą kartų buvo užsukęs į Sargėnų
kasinėjimus ir iš Pr. Baleniūno gavo
iškastinių žmogaus dantų: jis aiškino, kad
dantys padeda suprasti proistorinio ir
kitokio žmogaus psichiką, nes jis 1939 m.
vasarą buvo praleidęs Lenkijoje ir iš ten tą

didžiąją mintį parsivežęs... Šie du įvykiai
praskleidžia, kaip kartais, sunku buvo
„nenuusikalsti“ atsitikimui proistorės
susidomėjusiais, tik šiaip sau užinančiais
pasiklausyti, nes Lietuvoje į paskaitas
galėjo visi užėti laisvai, taigi jų klausyti
neužsirašė, būtent kas tik iš studentų ir net
pašalinių norėjo; tokių daugiausia būdavo
lietuvių literatūros paskaitose, užsukdavo
dar į prof. V. Krėvės-Mickevičiaus, prof. B.
Sruogos, atklysdavo kartais ir į prof. J.
Puzino paskaitas.

Svetur teko klausyti vėl Europos
proistorės, todėl buvo man progos palyginti
prof. dr. J. Puzino ir vokiečių proistorikų
paskaitas. Innsbruko univ. 1945 rudens
semestre teko klausyti prof. dr. L. Franz,
kuris anksčiau buvo skaitęs Prahėje
proistorę ir išspausdinęs darbų; teko
dalyvauti ir viename jo proseminare, padėti
skirstyti iš subombarduoto Innsbruko
muziejaus suverstus radinius bei tokio
darbo metu daugiau šnektelti. Buvo įdomus
ir labai tvarkingas paskaitų metu, turėjo
geras parodomąsias paveikslius
(epidioskopą ir kt.) ekrane priemonės.
Antrasis buvo prof. dr. Kurt Bittel

Tuebingeno univ., kur teko perklausyti
bendroji Europos proistorė ir kitų dar kursų.
Dalyvauti jo proseminaruose ir seminaruose.
Prof. K. Bittel buvo geras, labai geras
dėstytojas, keletą metų dirbęs Turkijoje ir
žinomas jau savo darbais. Jis skaitė ir
Europos proistorės lyg įvadą, pradėdamas
Europos ledynais. Tą dieną jis išsiskyrė nuo
prof. J. Puzino kurso, maždaug jau po 10
girdėtų metų, kad sustojų platėliau prie
gamtinių ledynų priežasčių, būtent prie
astronominės M. Milankovičiaus prielaidos,
kad pakitus Žemės keliui apie Saulę,
susidaro Žemės apledėjimai ir todėl jie
kartojasi: dabar gyvename viena jų
tarplėdyninių tarpinių; kitų galimų ledynų
priežasčių jis ir nebeminėjo. Prof. J. Puzinas
mums Kaune ledynų susidarymo priežasčių
plačiau nelietė, suminėjo tik jo tarpinius
vardais, o dėl priežasčių paminėjo tik, kad
geologai ir kt. nesutaria. Buvo skirtumų
tarp prof. J. Puzino ir prof. K. Bittel'o,
išryškinant atskiras, pasakytas, kultūras,
pvz. prof. K. Bittel daug laiko skyrė Europos
megalitams, kelis kartus daugiau negu
Pirėnų urvų radiniams. Bet tai ir visai
suprantama, nes Pirėnų radiniai yra
kaimyninė kultūra, o megalitai paliečia ir
Vokietiją, tai vad. Heunenbetten, — grab;
megalitams skyrė net kelias seminarines
temas 1949 m., o mums tiek Pirėnų, tiek
megalitų apraškos yra tolimos, Lietuvos
nepalietusios, todėl ir atskiros domės
bendrojoje Europos proistorėje
nebesukeliančios, tegalimos pažinti iš
literatūros ir tik retai kam iš klausytojų gali
tekti jos statinius bei radinius ar piešinius
vietoje pamatyti. Toliau, lyginant šiuos abiejų
Europos proistorės kursus, prof. J. Puzinas
žymiai daugiau skyrė domės Skandinavijos
ir Rusijos stepių kultūroms kaip prof. K.

Bittel'is. Ir tai buvo pateisinama, nes, iš P.
Vokietijos žvelgiant, Skandinavijos
proistorė žymiai vėluoja, vėlai pasitraukė
ledynai ir ten apsigyveno žmogus, taip
Skandinavijs ir kt. lieka jau pakraščio
kultūromis, ne tiek svarbiomis, ne
pradmeninėmis ir t. t. Trumpai paryškines
maždaug to paties proistorės kurso skirtys,
taip pat dar pabrėžęs Tuebingene geras
parodomąsias ekrane priemonės ir turimus
paleolitinis kaulo radinius, jų tarpe ir
kaulo arkluko drožinį, kuriuos iš seifo
atnešdavo kartais poros policininkų
lydimas pats prof. K. Bittel'is, o parodydavo
turėdamas savo rankose ir kiekvienam

paaikškindamas ten įbrėžimus bei reikšmę,
bet niekad auditorijoje jų neleidė nė vienas
studentui paliesti, turiu pastebėti, kad prof.
J. Puzinas buvo tikrai geras dėstytojas ir
Europos proistorės kursą gerai perteikė.

1938 m. rudens semestre pradėjome
klausyti prof. J. Puzino proistorės
skaitomus kursus: Rimutė Jablonskytė
(vėliau — Rimantienė), Regina Volkaitė
(Kulikauskienė), Galina Staškevičytė (1941
išvežta į Rusiją), Maračiauskytė (ištekėjo,
vėlesnio likimo nežinau), Jadvyga
Kuprevičytė (Jusionienė, karo metu perėjo į
mediciną), Reznikaitė (rodos, 1941 išremta į
Rusiją), Julija Liesytė (ištekėjo į JAV).

(Nukelta į 4 pusl.)



1979 metais Chicagoje, minint prof. dr. Jono Puzino 70 metų amžiaus sukaktį. Iš kairės į dešinę: prof. dr. Jono Puzinas, Matilda Marcinkevičienė ir Konstantija Puzinienė. Nuotr. Z. Degučio.

Šviežias kraujas Stratfordo festivalio vidury

ALFONSAS NAKAS

Dvidešimt septintasis kanadiš-
kio Stratfordo festivalio sezonas
prasidėjo birželio 5, o baigsis lap-
kričio 4. Ir šit rugpjūčio 7 naujas
veiklas Avon teatre, o rugpjūčio
8 — naujas Festivalio teatre.
Švieži kraujai papildyta du mė-
nesius vaidinamų aštuonių ve-
ikalų programa. Bet švieži krau-
jai miniu ne vien alegoriška, o ir
tiesiogine prasme. Abiejose teat-
ruose, abu veikalai — kraujas,
pavydas, kerštas, kraujas.

Abu veikalus mačiau rugpjū-
čio 11. Čia keletas ryškesnių iš-
pūdžių ir keletas pastabų.

Moteriškai interpretuotas
"Othello"

William'o Shakespeare'o "Ot-
hella" pirmą kartą Stratforde
mačiau 1973 metais. Daugelį
scenų tuomet dominavo niūri
prieblanda, o aktorių aprangą
tamsios spalvos. Vieta, kur kil-
mingasis mauras Othello pavy-
duliudamas turi numesti Desda-
monai kapšiuokau aukso, buvo su-
vulgarinta: scenos vidury, prieš
pustrečio tūkstančio žiūrovų, jis
Desdemoną pirmą išpriešino
ir tik po to (užsidirbai, tu keksel)
sviedė auksą. Jei dar pridėsim ir
tai, kad Othello tuomet vaidino
Izraelio aktorius Nachum Buch-
man ir rusiškai žydišku akcentu
"suprofanavo" tyrąją šeksp: inę
anglų kalbą (maždaug taip
dramos kritikai piktinosi spaudoje),
tuometinis pastatymas paliko
rūgštų skonį. Gal todėl šeše-
rius metus niekas neįdrišo... Bet
va šiemetinio pastatymo režis-
rė Frances Hyland "Othello" in-
terpretavo moteriškai pačia gerą-
ja prasme. Išskyrus "sunegrintą"
(juodai nudažytų veidų ir smul-
kiai raišyti plaukai) Othello,
visi kiti žmonės, gerieji ir blogie-
ji, labai gražūs ir gražiai apsi-
renę (dailininko Robin Fraser Pay-
ne darbas), įskaitant kurtizaną
Biančą, suvedžiotą mergogaudį
Roderigo ir niekšų niekšą Iago.
Prieš pavyduliavimo liepsnoms
užsikuriant, dar šen ir ten pa-
graudinėja tolima perkūnija, bet
kai Othello širdis apjanka, nė tu
perkūnų nebereikia. Išoriniai
viskas perdėm žmoniška, žmogiš-
ka, natūralu. Niekybės paaiš-

kės iš žodžių ir darbų, ne iš de-
koracijų, tamsių rūbų, dirbtin-
ių vulgarybių.

Othello rolę gavęs Alan Scarfe.
Jo monologai tokie lėti, kad
spektaklio laiką mažiausiai ket-
virčiu valandos užtesia. Užtat
žiūrovui nedingsta nė vienas žo-
dis, įsimena praeiksmiai ir de-
jės, atsiskleidžia pavyduliavimo
kilaikumas ir beprasmybė.

Negalejau išvaiduoti, kaipgi
Nicholas Pennell suvaidins Iago.
Shakespeare'o dramose buvo jis
ir Hamletu, ir Arielu (The Tem-
pest), Richardu II, ir Brutu. Bu-
vo filosofiškas, svajingas, ironiš-
kas, sarkastiškas. Bet nematėme
jo niekšų (Brutus Sakespeare'ui
taurus, idealistas). O suvaidino!
Pynė, intriguojantis, lyg pats tikėtų,
kad taip reikia, kad jis tikrai "ho-
nest Iago", kaip visi vadino. Net
gaila buvo žiūrėti į sužeistą, su-
imta, kankinimams ir mirčiai
skirtą paskutinę sceną. Kas,
kad pats pribaižė Roderigą, kad
nudūrė savo Emiliją, kad Desde-
moną gulį pasmaugta, kad Othel-
lo pasipjovė. Stovi scenos papė-

dėj, tokia psichopatiška šypsena
nutviskęs. Neretas žiūrovas gal ir
galvoja, kad paims geriausią ad-
vokatą, advokatas penkis geriau-
sius psichiatrus, psichiatrai pas-
kelbs prisiekusiųjų (jury) teis-
mų, jog nesveiko proto... Ir vėl
honest Iago suras naują Othello
su nauja Desdemoną...

Domini Blythe — nepamaino-
ma Desdemoną. Tokia graži, to-
kia švelni, trapi, tokia neapsako-
mai naivi. Tikra avelė! Mauras
nebeslepia ištūžimo, pavyduly-
tės permelktas. Jau atvirai paža-
da nužudyti, varo į lovą ir trump-
am išėina. O ką ji? Emiliją pra-
šo išpinti plaukus, dainelę grau-
džiai sudainuoja, atsigula ir lauk-
dama net prisnūsta. Vajė, vajė!
Užuot bėgus prie telefono ir šau-
kus 9 — 1 — 1, ar gal kaip kitaip
prieš šimtmėčius jau turėtas prie-
mones naudojusi. Tik jau smau-
giama atsigosta, tik tuomet savo
numylėtinį maldaus, kad pa-
liktų gyvą bent iki ryto, kad bent
dvi valandas, kad pusvalandį.
Mažesne, bet ryškia Emilijos ro-
lę gerai atliko Barbara Budd. Jei



W. Shakespeare'o "Othello" Kanados Stratfordo: Alan Scarfe-Othello, Do-
mini Blythe — Desdemoną ir Nicholas Pennell — Iago.
Nuotr. Robert Ragsdale



Martha Henry — Hecuba Edward'o Bond'o "The Woman" pastatyme šios va-
saros Stratfordo festivalyje Kanadoje
Nuotr. Robert C. Ragsdale

prisiskaus Shakespeare'ą, reiktų
jo tik vieno paklausti: kaip gi ten
buvo, kad Iago pati Emiliją ne-
žinojo jo niekšybių iki paskuti-
niosios? Daug reiktų kalbėti ir
apie keturias gyvybes kainavusią
nosinaite, bet, deja, nieko neiš-
spręstume.

Iki paskutinės vietos užpildy-
tas Festivalio teatras ir karšti, il-
gi plojimai liudijo pastatymo sėk-
mę.

Anglo plunksna sudėginta Troja

Kas iš šio dienaščio skaityto-
jų pažįsta Edwardą Bond, anglų
dramaturgą, parašiusį arti tuzi-
no veikalų? Jaučiu, kad labai ne-
daug rankų tekyla. Jaučiu, kad ir
amerikiečių teatrams jis labai
tolimas, svetimas. Paskutinio jo
veikalo, pernai parašyto ir jau
pastatyto Anglijoje, porą savaičių
karštingai įšėkojau Detroito
apylinkių knygynuose, bet nesu-
radau. Paslaugi mano miestelio
biblioteka knygą užsakiusi, bet
gausianti tik už trijų mėnesių.
Minkštai viršelias, 143 pusl.
knygutę suradau Avon teatro
vėstibulio, į spektaklių eidamas, Čia
sumokėjau 6.95 dol. Tai buvo vie-
nas iš retų atvejų, kad į salę
patekau vaidinimo neskaityęs. Čia
kalbu apie Edwardo Bond dramą

"The Woman", kurios Šiaurės
Amerikos premjera įvyko rugpjū-
čio 7 ir kuri iki spalio 13-sios
Avon teatre bus suvaidinta kelias
dešimtis kartų.

Drama dviejų veiksmų. Pir-
masis veiksmas vaizduoja Atėnų
— Trojos karą ir prasideda
džiaugsmingais graikų (atėnie-
čių) šauksmais, kad Priamas žu-
vo, kad jo nebėra, kad tas pra-
keiktas benkartas tikrai žuvo ir
pūsta... Bet karas tęsiasi, nes
Troja narsiai gina Priamo patį,
karalienę Hecubą. Veiksmas su-
byra į 14 scenų — epizodų, už-
tėmymais vienas nuo kito atski-
riamų. Graikų kareiviai žiau-
rus, ciniški, dažnai girti, skerdžia
net priešų moteris. Graikų kar-
žygio pati Ismenė pasiduoda He-
cubos nelaisvėn, pamato troje-
nų vargus, juos supranta, nuo
tarpukalnio uolos ima šaukti grai-
kų kareivius baigti pražūtingą
karą. Veltui, Troja paimama ir
pagdegama. Dar niekada nema-
čiau scenoje tokio gaisro. Tokio
tikro, taip sukrečiančiai bausaus.
Nukariautojų žiaurumas kulmi-
nacinį tašką pasiekia Hecubos
vaikaičio, mažamečio Astyanaxo
šaltakraujišku nužudymu. Pro-
patekau vaidinimo neskaityęs. Čia
akis. Antrasis veiksmas, 9 epizo-

Uldas Šlaitas

TAVO ŠIRDIES KAIMYNYSTAJE

Mano šnervės yra stiprios ir tvirtos.
Kai aš stoviu moters artumoje,
mano šnervės iš karto man aiškiai pasako,
ar aš stoviu šlaivos moters kaimynystėje,
ar aš stoviu neskaivos moters kaimynystėje.
O,
kaip man lengva ir miela buvo kvėpuoti tavo širdies
kaimynystėje.

TU MAN ESI BRANGI

Tu man esi brangi. Brangumo nieko
nesu sutikęs visame pasaulyje.
Buvo tik vasara. Tik vasaros dangus.
Ir tavo meilė didelė kaip saulė.

Jei kada nors buvau įsimylėjęs,
tai tik tada, kai degė tavo akys.
Ir viskas sukosi ratu ir skriejo,
kaip vienas didelis auksinis apnas.

APIE SUSITIKIMĄ

Tie tamsūs debesys,
kurie lieja virš miesto stogų melancholiškai sunkią muotailę,
tie tamsūs debesys greitai praeis.
Reikia tikėtis laimės.
O po to pasirodys dangų skaisčiai rožiniai vasaros debesys
tavo sielos ir mano sielos pražūtingi ir pralinksminti.

Tai,
kad mudu daugiau su tavim nebenuostinkam,
visa tai,
iš tikrųjų,
neatneša jokio džiaugsmo.
Bet geriau su tavim susitikti šitam pasaulyje,
nei daugiau su tavim niekada nebenuostinkti.

pavardės nežinau), Alyza (pavardės
neprimenu; teklaušė vieną semestrą),
kartais dar užeidavo toks Kostelis (pavardės
ir nebeprimenu), taip pat dar pora mergaičių
istorikų, kurių viena žydaitė, 1941 pavasarį
mirė nuo sovietų atvežtos choleros.
Žodiu, tuo metu proistorėi tebuvo
apsisprendusi tik viena R. Jablonskytė.
1939 rudens semestras atsitiktinai prisidėjo
dar viena istorikė Jonė Vagauskaitė,
kurios likimo nežinau, pradėjo užteiti abu
„švedai“, būtent laikinai nebeįsijūti del
karo meto baigti etnologijos ir Švediją
švietimo m-jos stipendininkai: Juozas
Lingis (išvykęs tik 1940 m. pavasarį ir ten
likęs okupacijos metui) ir Juozas Juska
(karo metu pasitraukęs ir Vakarų ir mirė
Elisabeth, N.J.). Taip pat gal 1939 jau atėjo
lietuvių k. skyriaus ir Marytė Alseikaitė
(Gimbutienė). 1930-40 m. šis būrelis
dalyvaudavo ir proistorės
proseminaruose, rašėme ir referatus, kuriuos
labai rūpestingai pirma perskaitydavo prof.
J. Puzinas ir padarydavo pastabas ne tik
proistorės klausimams, bet ir taisyklingai
lietuvių kalbai, kuriai mes dažnokai
nusikalsdavome. Geriausiais tu metų
referatais buvo įskaityti: R. Jablonskytės iš
akmens amžiaus, ar ne kampsinines kultūros
darbelis, geras buvo R. Volkaitės iš Lietuvos
proistorės ir istorijos dienų sąvartos; mano
apie proistorės dienų darbo įrankius
susilaukė daugiausia priekaištų iš R.
Jablonskytės, kad praleidau neapžvelgęs
mikrolitines kultūros titnagines adatas, o
J. Juska — priekaištavome dėl anų dienų
medžioklės prielaidų. Prof. J. Puzinas man
priekaištavo, kad mano darbe buvo per
maža dar analizės, kad praleidau kai
kurias įrankio technines savybes, bet
darbelį užskaitė pratybinio, nors buvo,

rodos, pora ir neįskaitytų. Sios prof. J.
Puzino pastabos man dar kartą priminė
tuos didžius metodinius skirtumus tarp
literatūros, tautotyros ir proistorės: visur
reikia analizės ir ją apjungiančios sintezės,
tačiau skirtingo spūdžio: prof. J.
Ambrazevičius vis primindavo man, kad per
daug mano rašiniuose analizės, per mažą
sintezės net ir mano rašytuose
tautosakiniuose referatuose, nes analizei
buvau daugiau linkęs, o proistorėi tos
analizės pritrūko, nes kartais nebeįvelgiau
kaip buvo paimtas kaulas ir jo spūdių
nuskaldytas koks titnaginis mikrolitinis
dirbinėlis... Ir už tuos priekaištus tiek prof.
J. Ambrazevičiui-Brazaitiui, tiek ir prof. J.
Puzinui buvau labai dėkingas, nes abu, kaip
ir prof. A. Salys, prof. Pr. Skardžius, prof.
Dovydaitis ar prof. Z. Ivinskis, skatino
susipažinti gerai su medžiaga ir tada daryti
išvadas, niekad neskubėti ir išvadų iš
turimos medžiagos nepertępti, nors visi jie
atstovavo skirtingiems lituanistinams
moksams.

1939 m. pavasario, rodos, jau vasario
mėn. galan teko pradėti vėl kasinėti
Sargėnų ir Veršvų griaunamieji kapinynai,
nors buvo šalta ir užsiaudavo sniegai. Tie
abu kapinynai buvo arti besistatančio
mūrinio Kauno, kuris reikalavo daug
statybų ir gausių. Ir tas reikalingas gausias
buvo parduotas tiek Sargėnuose, tiek
Veršvuose statybininkams; jį kasė ir
sunkvežimiais vežė į Kauną, sunaikindami
to storo grauzyno viršuje sen. geležies
amžiaus (0-400 m. po Kr.) bei kiek vėlesnius
žmonių ir arklų kapus. Mūsų įstatymai
buvo pasenę ir tokių naikinimų negalėjo
sulaikyti, apsaugoti, nes ir 1000 lt. baudas
grauzo pardavėjai nė nemirktelėję
sumokėdavo, pakeldavo tik grauzo kainą, ir

per savaitę atsirinkdavo. Todėl nieko kita
neliko, tik pradėti šių kapinynų tyrinėjimus
ir jiems padėti susigriebti daugiau litų: mes
tyrinėdami nukasėme dar kultūrinį
sluoksnį, ką jie patys (grauzo pardavėjai)
būtų savo pinigais atlikę turėję, taigi visas
tas dideles išlaidas turėjo padengti mūsų
valstybės išlaidos, o jie — po kelių dienų
pradeda vežti gryną grauzą, niekam nė ačiū
nepasakę, kartais dar mums pagrasindami,
kad nesusėjęme jiems naujo ploto nukasti
ir atkastų kapų radinių susirinkti. Taip
Vytauto D. kultūros muziejus, vykdes prof.
J. Puzino priežiūroje kasinėjimus, pasiuntė
konservatorių Pr. Baleniūną su parinktais
darbininkais kasinėti, o Pr. Baleniūnui ir
pagalbą po 1-2 dienas savaitėje priskyrė
savo kai kuriuos klausytojus, k.a. R.
Jablonskytę, J. Kuprevičiūtę,
Marasinskaitę, rodos, ir G. Štaskevičiūtę,
mane, M. Alseikaitę-Gimbutienę ten buvo
priskirta tik 1940 m. pavasarį. Į kasinėjimus
tiek Sargėnuose, tiek Veršvuose dažnai
atvažiuodavo (mus visus paimdavo tie patys
grauzo vežėjai, pamatę laukiančius Vilniaus
ir Laisvės al. kampe) ir pats prof. J.
Puzinas, ypač suradus įdomesnę kokią
griautinį ar arklų kapą. Tuomet, jam
prižiūrint, turėdavome paruošti užtikta kapą
baigtinai nufotografuoti, aprašyti jo
atkasimą ir radinius, pastebėtus kape
angliukus ar suodžius, t.y. vieną
smulkmenėlę griautiniame kape, pav. kad
ano meto skobtinis karstas buvo viduje
išdegtas, parašyti tiksliai pastebėtas
kaulų žymes (jei buvo palaidotas ant smėlio,
tai kaulų vėžė neįkandavo, tik balva žymė ar
koks kauliukas prie žalvario ar geležies
prisilietęs, taigi šių degtinių konservuotas),
rankų ir kojų sulenkimus ir t.t., visus
žalvario ar geležies įkapinius radinius,

skobtiniam karstui prilaikyti bei kitus
akmenis ir kt. Daug sunkiau buvo aprašyti
Veršvų kapinyne arklų kapą, nes labai
buvo svarbu nustatyti, kaip jis gyvas buvo į
duobę įstumtas, kaip jo kojos buvo
palenktos, koks jo amžius, kur sudėti
papošalai, būtent dažnai ir jo uodega
turėjo tokias pat žalvarines apyrankes, kaip
tuo metu nešiojo žmonės, ir t.t. Veršvų
degtiniai kapei buvo nesunku aprašyti,
nes visi kaulai ir radiniai buvo išrinkti,
supilti į kape duobutę. Bet su Sargėnų
degtiniais kapeis buvo jau kiek kitaip:
kapą reikėjo išskusti, susipylus į vielinį
sieta nusinešti ir vandenį išplauti visus
smėlius, pelenus ir suodžius, o tada jau iš
akmenų bei kitų nereikalingų priedų,
dažnai pasipylus ant ledo, išsitrinkinti
sudegtų radinių įvairias nuolikas. Mums
prof. J. Puzinas prieš surasto kape daug
aiškino apie to meto laidoseną ir visą
kultūrą, tai buvo labai svarbus paskaitų
pratęsimas, o mes iš dalies perlaikydavome
ir egzaminus: dažnai paklausdavome, kuo
vienas ar kitas surastas čia radinis skiriasi
nuo to amžiaus kitų vietų kapų. O kiek daug
jis kalbėjo vienu metu, kai buvo surastas gal
1940 m. balandžio mėn., vad. „Nuotakas iš
Pajuostės kape“? Tai buvo moters kape,
kuri turėjo tokius pat antsmilkinius, kaip
ankščiau buvo surasti Pajuostėje, netoli
Panevėžio. Ir šį kapą paruoštą laikėme
kelias dienas, nes lankė ekskursijos iš
Latvijos ir dar kt., lankė ir mūsų
vyriausybės atstovai, mokyklos... Nauji šio
kapinyne radiniai sukėlė gal pirmą kartą
didelį ir mūsų spaudos dėmesį, nes
susidomėjo svetimieji, kai šiaip mūsų
spauda mažai tais kasinėjimais domėjosi. Ši
„Nuotaka iš Pajuostės“, kaip šį kapą mes
tuo metu vadinome, kėlė daug idomų

klausimų, būtent: ar ji tikrai nuo
Panevėžio atkiliusi gali būti, taigi gal
egzaminės ryškios vestuvės, ar tie
antsmilkiniai tik prekybiškai čia bus prie
Kauno patekę? Ir žiūrinėjome kiekvieną
radinuką, dirbinėlį, gal pastebėjome
daugiau ne vietinių amatininkų darbo čia
radinių, bet visus liko neišspręsta, nes buvo
reikalinga tų radinių dar ir cheminės
analizės.

Baigdamas šio didelio proistorės
degtinio apžvalgą, noriu pastebėti, kad
prof. J. Puzinas turėjo didelę dovaną šiuos
mokslus vaikams išaiškinti ir juos
sudominti. Prisimenu, kai 1929 m. jis man
aiškino Kauno m. muziejuje apie tą T.
Daugirdo paruoštą kapą ir kaip vėliau dar
su juo aš ginčijausi, nes tada buvau
„proistorikas“: jau skaitęs buvau P.
Tarašenkos ir „Gimtąją Senovę“ ir
„Prieistorinę Lietuvą“ bei ką tik įsigijęs jo
„Lietuvos archeologijos medžiagą“ su
žemėlapiu, todėl mane taip „išmintingai“
nusivedė ir prof. Ed. Volterį parodyti, kuris
padėjo prof. K. Būgai... Šis tada mano, nors
ir ne kartą lankiusio Kauno m. muziejų,
susitikimas su jaunu stud. J. Puzinu buvo
didelė paskata plačiau domėtis tautotyra ir
Lietuvos praeitimi, rankinti proistorines
senienes. Ir ne kartą man teko matyti bei
klausytis jo aiškinimų mokiniams Vytauto
D. kultūros muziejuje, 1939-1940 m. Sargėnų
ar Veršvų kapinyuose, — visada jaunimui
mokejo aiškiai papasakoti ir sudominti, kas
mums, studentams, sunkokai sekėsi. Tas
jam sekėsi ir čia, kai pvz. atvažiuojant
Bostoną LE reikalais, buvo pakviestas
Bostono lituanistinės mokyklos valdovą
pabaltinti vyr. klasėms apie Lietuvos
proistorę.

(Bus daugiau)

tas ir puikus parodos katalo-
gas.